

РЕЦЕНЗИЯ

за **Маргарита Любенова Серафимова**

кандидат на конкурса

за заемане на академичната длъжност "доцент"

по професионално направление

3. 1. Социология, антропология и науки за културата,

научна специалност Теория и история на културата,

обявен от Института за балканистика с Център по тракология, БАН
(ДВ, бр. 25, 20.03.2018 г.)

от проф. д-р Румяна Илиева Прешленова

Единственият кандидат на конкурса Маргарита Серафимова получава докторска степен по теория и история на литературата в СУ „Св. Климент Охридски“ през 2000 г. и научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 3. 1. Социология, антропология и науки за културата, научна специалност Теория и история на културата през 2016 г. в БАН. От 1994 досега е хоноруван преподавател в Катедра по теория и история на литературата на СУ „Св. Климент Охридски“, а през 2006-2012 г. е била гост-преподавател в Департамента по славянски езици на Университета „Блез Паскал“ в Клермон-Феран, Франция.

Публикациите на Маргарита Серафимова извън представените дисертационни трудове за придобиване на докторска степен и на научната степен „доктор на науките“ включват 16 статии в общ обем от 159 (печатни и стандартни) страници и учебно помагало от 102 печатни страници. Разбира се, те следва да се оценят не само като количествена продукция, отговаряща на изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент“, но преди всичко

с оглед на научните постижения на кандидатката. Прави впечатление, че въпросните публикации са равномерно разпределени във времето преди и след защитата на втория докторат, което свидетелства за постоянство, както и за трайните научни интереси и непрестанни усилия на авторката за изява в тази професионална сфера. Всички без изключение са публикувани в авторитетни специализирани издания, а немалка част от тях са отпечатани на френски език в България и във Франция. Заслужава да се открои фактът, че Маргарита Серафимова е поканена да публикува в тематични литературоведски и културологични сборници на Центъра за върхови постижения в Университета Клермон-Феран във Франция под ръководството на познатия в Института за балканистика проф. Ален Монтандон, президент на Френската Асоциация за общо и сравнително литературознание.

По достойнство са оценени нейните приноси в изследването на движението на писмото към литературата и жанровите му превъплъщения, както и обратното, интересът в литературата към документалната стойност на различните епистоларни форми. Безспорно доказателство за това е не само издаването на първата монография на Маргарита Серафимова *Писмото и романът*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2001, но и включването на текстове извън този труд в няколко престижни публикации (I.1.-I.8.). Подходът ѝ към писмото е холистичен, което ѝ позволява да отиде отвъд очевидното (отсъствието, присъствието, социалните отношения, наратива и емоцията), да отрази едновременно физическото тяло (хартията, почерка, изказа) и духовното съдържание в него, пренасянето им в пространството и между субектите. Така тя разкрива щастливата среща, както сама я определя, между модерния роман от епохата на Просвещението и епистоларните жанрове, осъществила се в лицето на епистоларния роман, който достига връхна точка в развитието си през XVIII век.

Личното пространство, което е фундаментален структуриращ елемент в литературата, е изследвано от Маргарита Серафимова едновременно като обект и средство за интердисциплинарно изучаване на културата. Най-съществените ѝ теоретични приноси в това отношение са постигнати в наскоро публикуваната ѝ монография *Пространството в литературата (Ролята на местата и конструирането на смисъла)*. Велико Търново, Фабер, 2018, 412 с. (II.1.), която представлява преработена версия на нейния втори докторат. Освен него тя представя седем статии, публикувани през последните десет години (II.2.-II.8). Отправно начало на анализите ѝ е свойството на мисленето да е връзка между външния и вътрешния свят, да се проектира и изразява пространствено. Мястото не като декор, а като действащо лице, е проблем, по който тя работи и в други свои публикации за условната граница между сетивното и интелектуалното, за взаимодействието между литература и изобразително изкуство (III.1.-III.6.). Природата на цветовете, вещите, материите, създаващи атмосферата на местата и нередко образите на героите, е само един от сюжетите, които откриваме в тези (и други) нейни текстове. Това е изначалното свойство на литературата да пресъздава и да изобретява пространства, което впрочем и присъщо и на съвременните компютърни технологии.

Неволната памет и пожеланата забрава или творческата памет е друго предизвикателство, към което Маргарита Серафимова се обръща (V.2.). Тази линия в изследванията ѝ се появява епизодично, макар авторката да има по-продължителен интерес към сродното му тематично направление за общуването между литературата и знанието (IV.1.-IV.3.). В трите посочени статии тя се занимава с отношенията между фикция и знание в контекста на дисциплинарната криза на литературознанието, чиято научност нередко се оспорва. Така тя се включва в едно относително ново направление в литературната теория, което се утвърждава през 80-те години на XX век – епистемокритиката. Анализирайки изкуствено създаваното напрежение между хуманитаристика и точни науки, Маргарита Серафимова убедително отстоява

концепцията си срещу тесногърдото детерминиране на границите между отделните науки, за засилване на връзките и взаимодействието между техните специфични изследователски подходи. Подобна позиция напълно съответства на съвременното схващане за комплексност на познанието и търсене на нови решения тъкмо в обединяването на частнонаучните методи.

Последната тема, с която Маргарита Серафимова разширява обхвата на изследванията си, е тази за снега като литературен образ, символика и вдъхновение в литературата, живописата и музиката (V.3.). Привлечена е от метафоричната аналогия между него и белия лист с присъщата способност и на двете да запазват следи и да ги изтриват. За да изследва мястото му в културната история, тя анализира произведения на Блага Димитрова, Орхан Памук, Рагнар Йохансон, Йон Калман Стефансон, Кристофър Никълсън, Максанс Фермин, Арно Рикнер, Робер Валзер.

Маргарита Серафимова има забележим принос в изучаването на цялостния културен и исторически диалог на Балканите с излъчващите европейски центрове и със западните тенденции. При това тя е надмогнала традиционните подходи при изследването на отношенията между водещите култури и малките нации, нерядко свеждани до еднопосочно влияние и съответното му възприемане (II.4., II.5., II.8.). Интересува се от литературата като гранично пространство, където могат да се открият хибридни форми на изказ, смесени нагласи, срещи и взаимодействия между различни изкуства, напрежения и хармонии, с присъщата на всеки от тези компоненти податливост на свързване и разделяне, дори разпад. Движението, промяната, многообразието са сюжети, към които тя многократно посяга, без сама да го афишира. Движението и промяната са вплетени не само в културата на пътуването, срещите, общуването. Те присъстват в анализите ѝ на писмото, дневника, пътеписите, българския и балканския прочит на европейските културни явления като общуване и процес на себепознание. Нейната

забележителна изследователска сетивност ѝ позволява да долавя трудно уловимото, преходното, мимолетното, без да игнорира структуриращите функции (матрицата) на водещото, трайното и устойчивото.

Освен с изследвания, кандидатката има дългогодишен опит в преподаването. Похвално е усилието на Маргарита Серафимова да „преведе“ на разбираем за учениците език подходите за осмисляне на европейския Ренесанс. Издаденото от нея учебно помагало по тази проблематика се вписва логично в академичната ѝ биография и е създадено в резултат на работата ѝ с гимназиални ученици и студенти.

Вкусът към теорията не е често срещан в изследванията на българските учени в хуманитарните науки. Това е следствие на трудните условия, при които са принудени да се развиват, особено в годините на прехода, както и една от проявите на комплекса за малоценност на малките нации. Маргарита Серафимова прави изключение в това отношение с неподправения си интерес към тази сложна област в културологията. Включването ѝ в състава на Секция „Балканите през XV–XIX век“ на ИБЦТ ще допринесе за разширяване обхвата на научните изяви на звеното и за обогатяване на използваните изследователски подходи. В същото време то ще отговори на желанието на Маргарита Серафимова да се развива като част от балканистиката в България.

Ако приемем, че академичната длъжност „доцент“ съставлява „златната среда“ в научната йерархия, кандидатката свободно, уверено и авторитетно се движи в нея от години, макар да не притежава официален институционален статус за битуване тъкмо там. Едва ли е пресилено твърдението, че тя дори я е надрастнала, но това е друга тема (за парадоксите и съответствията).

Заключение: Маргарита Серафимова притежава научната степен „доктор на науките“, има дългогодишна преподавателска дейност в международно известни и авторитетни университети в България и Франция,

както и научни публикации в специализирани издания от най-висок ранг. Тя напълно отговаря на изискванията на чл. 24 от действащия ЗРАСРБ за заемане на академичната длъжност „доцент“. Академичната ѝ ангажираност в университетското образование, международните ѝ изяви и нейният професионализъм, признат от изтъкнати български и френски специалисти, я представят като утвърден преподавател и учен с ясно разпознаваем профил. Всичко това ми дава основание убедено да предложа на почитаемото научно жури да препоръча на Научния съвет на ИБЦТ да избере Маргарита Серафимова за доцент по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, научна специалност Теория и история на културата.

София, 3 юли 2018 г.

проф. д-р Румяна Илиева Прешленова